

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка

Кафедра педагогіки, дошкільної та початкової освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії

А.М. Ломакович
А.М. Ломакович

27 квітня 2023 р.

ПРОГРАМА
фахового іспиту
для вступу на навчання за ступенем вищої освіти «магістр»
денної форми навчання
спеціальності 012 Дошкільна освіта
ОП Дошкільна освіта. Практична психологія

СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри
педагогіки, дошкільної та початкової освіти

Протокол № 7 від 19.04.2023 р.

Завідувач кафедри *Т.С. Фасолько* Т.С. Фасолько

Кременець, 2023

**Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти
(Протокол № 7 від 19.04.23 р.)**

Укладачі: **Фасолько Т.С.** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти

Онищук І.А. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти

Рецензенти: **Врочинська Л.І.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Перебудова педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти відповідно до вимог сьогодення, законодавчо закріплених у Законі України „Про дошкільну освіту”, інших нормативних актах вимагає змін у підготовці фахівців з дошкільної освіти.

Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (2021р.) встановлює досить високі стандарти освіти уже на першому її етапі та ставить заклади дошкільної освіти перед необхідністю звернути особливу увагу на зміст освітньої діяльності з дошкільнятами, і на його основі здійснювати добір ефективних форм та методів навчання і виховання дітей відповідно до їх віку та поставлених освітніх завдань. Особливо важливо враховувати, що Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, як і сучасні концепції дошкільного виховання, визнають пріоритет виховних та розвивальних завдань перед суто дидактичними цілями. Головною метою закладу дошкільної освіти є розвиток особистості дитини, закладання базису її особистісної культури. Тому доцільним є набуття магістрами дошкільної освіти додаткової спеціальності «Практична психологія», оволодіння компетенціями діяльності практичного психолога закладу освіти. Таке поєднання сприятиме більш глибокому розумінню психологічних аспектів розвитку дитини передшкільного віку, створенню психологічно комфортного середовища для зростання особистості дитини дошкільного, а надалі і шкільного віку.

Такі пріоритети у сфері освіти ставлять відповідні вимоги до майбутніх фахівців, випускників закладів вищої освіти.

Програма підготовки до вступного фахового випробування включає окремі питання дошкільної педагогіки, які розвивають і підтверджують основні положення курсу дитячої психології, а також питання методик дошкільної освіти. На вступному фаховому випробуванні до майбутніх здобувачів освіти ставляться такі вимоги:

1. Знання основних теоретичних положень з курсу педагогіки дошкільної, загальної та вікової психології, уміння спиратись на знання загальної педагогіки, анатомії, літератури, історії, ключові досягнення видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів, психологів тощо.

2. Знання основної психолого-педагогічної і методичної літератури, провідних досліджень у галузі дошкільної освіти та їх результатів.

3. Знання основних положень методик дошкільної освіти, нормативних документів організації освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти.

4. Орієнтуватись у прізвищах провідних науковців, що здійснили вагомий вклад у розвиток певної методики та їх авторських нововведень.

У програмі подано методичні рекомендації щодо підготовки до вступного випробування, список літератури для самостійної підготовки до вступного випробування.

Орієнтовний перелік тем та питань до вступного фахового випробування Педагогіка дошкільна

1. Дошкільна педагогіка як наука. Предмет, завдання, основні джерела розвитку. Актуальні проблеми дошкільної педагогіки.

2. Поняття про розвиток. Взаємодія виховання і розвитку. Педагогіка вікова періодизація дитинства.

3. Соціальне значення професії вихователя. Вимоги до особистості вихователя. Видатні педагоги про значення праці вихователя.

4. Програма виховання і навчання дітей. Варіанти програм, їх короткий аналіз.

5. Особливості розвитку і виховання дітей раннього віку. Режим та організація життя. Вимоги до обладнання та іграшок.

6. Фізичне виховання дітей дошкільного віку: зміст та завдання. Внесок видатних педагогів у розвиток теорії та практики фізичного виховання дошкільників.

7. Засоби фізичного виховання дітей дошкільного віку. Народна педагогіка про засоби фізичного виховання, його засоби.

8. Розумове виховання дошкільників: зміст, завдання, засоби. Внесок видатних педагогів та психологів у розвиток теорії та практики розумового виховання дітей.

9. Сенсорне виховання як основа розумового виховання: завдання, етапи. Система сенсорного виховання Ф. Фребеля, М. Монтессорі.

10. Поняття про дошкільну дидактику та процес навчання в дошкільному віці. Сучасні дидактичні принципи навчання. Дослідження проблем дошкільної дидактики.

11. Форми організації навчальної діяльності дітей, їх характеристика. Заняття як форма організації навчання дошкільників.
12. Методи організації навчання дітей дошкільного віку. Класифікація методів. Творчість вихователя у виборі методів навчання.
13. Моральне виховання дітей дошкільного віку: зміст, завдання, методи. Внесок видатних педагогів у розвиток теорії морального виховання.
14. Виховання культури поведінки та дисциплінованості у дітей дошкільного віку: своєрідність цих якостей, методи виховання.
15. Виховання вольової поведінки у дошкільників. Вередування та впертість, їх попередження.
16. Виховання гуманних якостей у дітей дошкільного віку: доброзичливості, турботливості, людяності, милосердя, співчуття та ін. Методи виховання гуманних якостей у дітей.
17. Трудове виховання дітей дошкільного віку: завдання, своєрідність, засоби. Дослідження проблем трудового виховання.
18. Види та форми організації трудової діяльності дітей. Методика організації трудової діяльності дітей. Методика організації трудової діяльності у різних вікових групах.
19. Естетичне виховання дітей дошкільного віку: значення, завдання. Внесок видатних педагогів у розвиток теорії естетичного виховання.
20. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні – стратегія сучасного оновлення змісту дошкільного виховання: структура, призначення, впровадження в практику.
21. Гра – провідна діяльність дітей дошкільного віку. Походження гри. Класифікація дитячих ігор. Іграшка – важливий засіб розвитку гри.
22. Мета виховання дітей дошкільного віку. Українська народна педагогіка про всебічний розвиток особистості.
23. Творчі ігри дітей дошкільного віку, їх особливості та значення. Характеристика творчих ігор.
24. Ігри з правилами: рухливі, дидактичні. Особливості організації та проведення.
25. Педагогічний процес у дошкільному закладі: закономірності, структура, особливості.
26. Розвивальне середовище як складова педагогічного процесу. Вимоги до організації.
27. Планування педагогічного процесу в ЗДО як творчість вихователя. Вимоги до планування, види планування.
28. Роль сім'ї у вихованні дітей. Типи сімей: благополучні та неблагополучні, їх характеристика. Видатні педагоги про роль сім'ї у вихованні дітей.
29. Готовність дітей до шкільного навчання: загальна та спеціальна. Особливості освітньо-виховної роботи з старшими дошкільниками в ЗДО.
30. Форми зв'язку ЗДО і школи. Спільна робота дитячого садка, сім'ї щодо підготовки дитини до школи.

Загальна психологія

1. Предмет психології як науки. Психологія у загальній системі соціальних наук. Об'єкт, предмет, завдання, принципи психології. Загальне поняття про психіку. Структура психічних явищ: психічні процеси, стани, властивості. Основні галузі психології.
2. Методи сучасної психології. Основні етапи наукового дослідження. Класифікація методів психологічного дослідження. Основні емпіричні методи: спостереження та експеримент. Додаткові методи: опитування, тестування, аналіз процесу та продуктів діяльності, соціометрія та референтометрія.
3. Філогенез психіки та антропогенез. Мозок і психіка. Стадії та рівні філогенезу психіки. Характеристика базових форм психічної активності: інстинктивна, регульована навичками, інтелектуальна поведінка. Свідоме, несвідоме, надсвідоме у психічній діяльності людини.
4. Основні етапи розвитку психології. Донауковий (філофський) етап становлення психології в період Античності, Середньовіччя, Нового Часу. Науковий етап розвитку психології. Основні напрями психології. Становлення і розвиток української психологічної думки.
5. Соціально-психологічна сутність феномену спілкування. Види, рівні та функції спілкування. Комунікативна, інтерактивна та перцептивна сторони спілкування. Вербальна та невербальна комунікація.

6. Поняття соціальної спільноти і соціальної групи. Основні параметри та характеристики групи. Класифікація соціальних груп. Основні підходи в дослідженні малої групи.

7. Поняття про увагу. Теорії уваги. Класифікації уваги та характеристика окремих її видів: за спрямованістю, за формою контролю. Властивості уваги: зосередженість, стійкість, переключуваність, розподіл, обсяг.

8. Поняття про відчуття та сприйняття. Класифікації відчуттів та сприймань, характеристика окремих їх видів. Основні властивості відчуттів та сприймань. Загальні закономірності відчуттів. Ілюзії сприймання та їх характеристика.

9. Поняття про пам'ять. Теорії пам'яті. Класифікації пам'яті та характеристика окремих її видів: за змістом, за тривалістю, за формою контролю. Процеси пам'яті: запам'ятовування, зберігання, відтворення, забування.

10. Поняття про мислення та мовлення. Теорії мислення, мови й мовлення. Основні операції та форми мислення. Класифікації мислення та характеристика окремих його видів. Види мовлення. Взаємозв'язок мислення й мовлення.

11. Поняття про уяву. Теорії уяви. Класифікації уяви та характеристика окремих її видів. Мрія як особливий вид уяви. Способи створення образів уяви. Уява, креативність і творчість.

12. Поняття про діяльність. Концепції діяльності. Структура діяльності (рухи, дії, операції). Інтеріоризація та екстеріоризація. Засоби діяльності: знання, уміння, навички. Звички. Основні різновиди діяльності.

13. Поняття про почуття та емоції. Теорії емоцій. Класифікації емоцій та почуттів і характеристика окремих їх видів. Форми переживання емоцій та почуттів.

14. Поняття про волю. Спонукальна та гальмівна функції волі. Фази складної вольової дії. Вольове зусилля. Локус контролю: екстернальний та інтернальний. Вольові якості особистості.

15. Поняття про темперамент та характер. Взаємодія характеру та темпераменту. Теорії темпераменту та характеру. Психологічна характеристика типів темпераменту. Риси характеру.

16. Поняття про здібності. Задатки як природні передумови розвитку й формування здібностей. Класифікації здібностей та характеристика окремих їх видів. Рівні розвитку здібностей.

Вікова психологія

1. Предмет, завдання, категорії вікової психології та її зв'язок з іншими науками. Класифікація окремих методів вікової психології (порівняльний, лонгітюдний, комплексний).

2. Стисла історія становлення вікової психології. Внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у розвиток психолого-педагогічних ідей.

3. Фактори і закономірності психічного розвитку. Аналіз основних концепцій психічного розвитку. Поняття про рівень актуального та зону найближчого розвитку дитини. Сенситивні періоди.

4. Періодизація вікового розвитку. Основні класифікації вікових періодів. Соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, психічні новоутворення.

5. Психічний розвиток у пренатальному та немовлячому періоді. Криза новонародженості. Соціальна ситуація розвитку у немовлячий період, психологічні новоутворення, провідна діяльність, когнітивний розвиток. Прямоходіння, криза «одного року».

6. Психічний розвиток у ранньому дитячому віці. Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення, провідна діяльність. Когнітивний розвиток. Криза «трьох років». Проблема «народження особистості».

7. Психічний розвиток у дошкільному віці. Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення, провідна діяльність. Когнітивний розвиток. Особливості становлення регулятивної сфери психіки. Проблема психологічної готовності дитини до школи.

8. Когнітивний розвиток молодшого школяра. Психологічні зміни, пов'язаних зі вступом дитини до школи. Психологічні новоутворення: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій. Писемне мовлення.

9. Особистісний розвиток молодшого школяра. Соціальна ситуація розвитку, народження соціального «Я», криза «семи років». Постать «першої вчительки» у життєдіяльності дитини. Навчальна діяльність. Взаємини з ровесниками. Формування моральної свідомості та самосвідомості.

10. Загальна характеристика когнітивного розвитку підлітка. Формування абстрактно-логічного, теоретичного мислення. Провідна діяльність. Розвиток вольових властивостей особистості.

11. Особистісний розвиток підлітка. Основні психологічні новоутворення: почуття дорослості та Я-концепція. Криза «підліткового віку». Специфіка міжособистісного спілкування підлітків.

12. Психічний розвиток в юнацькому віці. Основні психологічні новоутворення, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність. Когнітивний розвиток. Криза юнацького віку. Психологічні аспекти професійного самовизначення.

13. Психологічні особливості ранньої та середньої дорослості. Ранній дорослий вік – «пік» фізичних і психічних здібностей. Перші ознаки старіння. Когнітивний розвиток. Вікові кризи.

14. Психологічні особливості пізньої дорослості. Проблема «активної старості». Когнітивний розвиток. Криза «реінтеграції». Психологічні аспекти помирання людини.

Теорія та методика фізичного виховання дітей

1. Фізичне виховання дітей раннього віку. Заняття з фізичної культури з дітьми 2-го року життя.

2. Основні рухи – важливий засіб всебічного розвитку дошкільнят. Навчання дошкільників вправ з ходьби, бігу, метання предметів.

3. Загальнорозвиваючі вправи – спеціальні рухи, які спрямовані на оздоровлення та зміцнення організму дитини.

4. Вправи з шикуння та перешикування як засіб організації дітей.

5. Рухлива гра як один із важливих засобів фізичного виховання дітей дошкільного віку. Організація та методика проведення.

6. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня. Ранкова гімнастика та гімнастика після денного сну.

7. Заняття з фізичної культури – основна організаційна форма навчання дітей фізичних вправ. Типи, структура та зміст занять.

8. Особливості проведення занять з фізичної культури у різних вікових групах. Способи організації дітей на заняттях.

9. Оптимальна рухова активність – необхідна умова всебічного розвитку дітей.

10. Планування та облік роботи з фізичного виховання в дошкільному закладі.

11. Фізичне виховання дитини в сім'ї. Форми фізичного виховання дошкільного закладу з сім'єю.

12. Навчання дошкільників основних рухів – вправ з рівноваги, лазіння та повзання, стрибків.

Основи природознавства з методикою ОЗП

1. Спостереження як метод формування реалістичних уявлень про природу.

2. Види та використання ілюстративного матеріалу в процесі ознайомлення дітей з природою.

3. Праця – метод ознайомлення дітей з природою.

4. Дидактичні ігри природничого змісту.

5. Нескладні досліди в ознайомленні дітей з природою.

6. Розповіді вихователя як метод ознайомлення дітей з природою.

7. Бесіда як метод ознайомлення дітей з природою.

8. Дитяча художня література як засіб ознайомлення дошкільників з природою.

9. Заняття як важлива форма організації навчання дошкільників. Комплексні та інтегровані заняття, їх своєрідність.

10. Екскурсії в природу як форма організації роботи з дошкільниками

11. Прогулянки як форма роботи щодо ознайомлення з природою.

12. Планування та облік роботи по ознайомленню з природою в закладі дошкільної освіти.

Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва образотворчою діяльністю

1. Розвиток образотворчих здібностей і творчості у дітей дошкільного віку.

2. Специфіка проведення занять з образотворчого мистецтва у різновікових групах.

3. Форми організації роботи з образотворчої діяльності в дитячому садку.
4. Характеристика типів занять з образотворчої діяльності.
5. Малювання як вид образотворчої діяльності дошкільників. Навчання способам зображення предметів, сюжетно-ігрового задуму у різних вікових групах.
6. Навчання дітей дошкільного віку елементам декоративного малювання у різних вікових групах.
7. Ліплення як вид образотворчої діяльності дошкільників. Характеристика технічних прийомів ліплення у різних вікових групах.
8. Навчання дошкільників елементам декоративного ліплення у різних вікових групах.
9. Аплікація як вид образотворчої діяльності дошкільників. Характеристика технічних прийомів навчання вирізанню у різних вікових групах.
10. Навчання дошкільників елементам декоративної аплікації у різних вікових групах.
11. Конструювання як вид образотворчої діяльності дошкільників. Характеристика різних видів конструювання.
12. Характеристика нетрадиційних технік та матеріалів, які використовуються на заняттях з образотворчого мистецтва у дитячому садку.

Методика розвитку мовлення

1. Бесіда – основний метод розвитку діалогічного мовлення. Види, зміст і тематика бесід. Значення бесід для розумового, морального, естетичного розвитку дітей. Методика проведення бесіди.

2. Розповіді дітей з власного досвіду, їх значення. Тематика розповідей. Методика навчання дітей розповідей з власного досвіду.

3. Переказ літературних творів, його значення для розвитку зв'язного мовлення, пам'яті, мислення. Добір літературних творів для переказу, вимоги до них. Вимоги до дитячих переказів.

4. Навчання творчого розповідання. Види творчого розповідання. Види і тематика розповідей. Методика проведення творчих розповідей.

5. Методика проведення етичних бесід. Підготовка вихователя і дітей. Структура етичної бесіди. Прийоми роботи.

6. Методика проведення занять з художньої літератури. Значення художньої літератури у вихованні дітей. Структура занять, методичні прийоми роботи.

7. Методика проведення екскурсій – оглядів. Тематика в різних вікових групах, структура занять.

8. Методика проведення екскурсій. Тематика занять, їх структура. Вимоги до проведення екскурсій.

9. Методика формування граматичної будови мовлення. Умови, необхідні для засвоєння дітьми норм граматики. Шляхи і методи формування граматичної правильності мовлення.

10. Методика виховання звукової культури мовлення. Завдання й зміст виховання звукової культури мовлення. Система роботи щодо виховання звукової культури мовлення.

11. Завдання та зміст роботи з розвитку мовлення дітей: розвиток загальної мовної культури й культури спілкування, розвиток зв'язного мовлення, збагачення, уточнення й закріплення словника, формування граматичної правильності мовлення, виховання звукової культури мовлення, ознайомлення дітей з художньою літературою, навчання грамоти.

12. Підготовка дітей до навчання грамоти в дошкільному закладі освіти. Ознайомлення зі звуковими, складом, словом, реченням.

Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень

1. Методика формування уявлень про число та ознайомлення з лічбою в межах 10.
2. Ознайомлення дітей з цифрами.
3. Навчання дітей порядкової лічби.
4. Методика навчання дітей старшого дошкільного віку обчисленню.
5. Формування уявлень про величину у дітей дошкільного віку.
6. Методика навчання вимірюванню.
7. Методика ознайомлення дітей з геометричними фігурами в різних вікових групах .
8. Методика формування просторових понять.
9. Методика формування часових понять.

10. Робота дошкільного навчального закладу з сім'єю з питання математичного розвитку дітей дошкільного віку.
11. Роль гри у навчанні дітей дошкільного віку елементам математики.
12. Заняття – форма організації навчання дошкільників елементам математики.

Методичні рекомендації з підготовки до вступного фахового випробування Педагогіка дошкільна

Дошкільна освіта - початкова, вихідна ланка освіти України. Проблеми і завдання українського дошкільля. Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.) : основні тенденції та особливості впровадження в контексті наступності ЗДО та НУШ.

Проведення реформи у системі дошкільного виховання: урізноманітнення мережі дошкільних закладів, їх типи за тривалістю роботи (стаціонарні та сезонні), за кошторисним утриманням (державні, відомчі, кооперативні, комерційні). Особливості сімейних дитячих садків, дошкільних закладів для дітей сиріт, дошкільних груп при школах-інтернатах, спеціального лікарняного призначення, тощо.

Урізноманітнення мережі закладів дошкільної освіти. Створення дошкільних закладів нового типу, оновлення змісту роботи на основі наукових здобутків, апробація новітніх технологій, педагогічних систем.

Становлення національного дитячого садка, його основні завдання і вихідні засади. Гуманізація і демократизація дошкільної освіти, створення умов для розвитку кожного малюка. Основні напрями розвитку сучасного суспільного дошкільного виховання за рубежом: основні типи дошкільних закладів, зміст виховання дітей.

Загальні питання дошкільної педагогіки Предмет і методи дошкільної педагогіки

Предмет дошкільної педагогіки, її основні завдання. Значення дошкільного віку у формуванні особистості людини. Дошкільна педагогіка - наука про виховання і навчання дітей від народження до вступу у школу. Педагоги минулого і сучасного про значення виховання в перші роки життя, їх роль у створенні системи суспільного дошкільного виховання. Наукові основи і джерела дошкільної педагогіки як науки: ідеї педагогів минулого, дані суміжних наук, експериментальні дослідження, досвід вихователів дошкільних закладів. про базовий компонент дошкільної освіти. Зв'язок дошкільної педагогіки з іншими науками.

Методи науково-педагогічних досліджень, їх етапи. Групи методів науково-педагогічних досліджень, їх загальна характеристика; спостереження як метод дослідження, його види; педагогічний експеримент; соціометричні методи; анкетування; бесіди з дітьми, тестування. Вивчення результатів продуктивної діяльності дітей. Вивчення і узагальнення досвіду педагогічної роботи. Впровадження досягнень педагогічної науки в навчально-виховний процес дитячого садка.

Виховання і розвиток дітей в період дошкільного дитинства

Розвиток дитини, фактори розвитку, взаємодія фізіологічних і соціальних факторів. Провідна роль виховання в психічному розвитку дитини. Значення діяльності і спілкування в розвитку творчої особистості. Розвиток дитини за основними сферами життєдіяльності.

Педагогічна вікова періодизація дошкільного дитинства. Основні критерії вікової періодизації. Необхідність врахування вікових особливостей дітей та особливостей індивідуального розвитку. Особистісний підхід у вихованні, суть педагогіки співробітництва, гуманізація виховного процесу. Екологія дитинства, покращення розвитку дитини шляхом валеологічної освіти. Особливості роботи вихователів з батьками щодо врахування індивідуальних особливостей дітей. Координація сукупності виховних чинників дитячого садка і сім'ї у формуванні особистості.

Система дошкільної освіти. Завдання і принципи, вимоги до змісту дошкільної освіти

Система національної освіти. Поняття про систему освіти. Структура та основні компоненти освіти, принципи їх побудови в Україні. Організація професійної освіти, створення системи безперервної освіти. Сучасний стан розвитку дошкільної освіти. Завдання і принципи розбудови дошкільної освіти. Вимоги до змісту дошкільної освіти.

Вихователь закладу дошкільної освіти

Роль педагога у вихованні та розвитку дитини. Народна педагогіка та видатні педагоги про значення праці вихователя. Вимоги до педагога, його основні особисті якості, знання й педагогічні здібності.

Професійні уміння вихователя: гностичні, конструктивні, комунікативні, організаційні уміння. Опанування засобами педагогічної майстерності, шляхи реалізації особистісно-орієнтованої, гуманістичної моделі освіти дошкільника, реалізація інтегрованого підходу до особистості, забезпечення єдності загальноосвітнього і національного у вихованні дитини, орієнтація на сучасну дитину, її психічне та соціальне здоров'я.

Стилі педагогічного спілкування. Опанування демократичними методами роботи з дітьми. Особливості роботи вихователя у нових типах дошкільних закладів. Роль кожного вихователя у створенні психологічного клімату в колективі дошкільного закладу. Творча спрямованість педагогічної праці, врахування досягнень теорії і практики вітчизняного суспільного дошкільного виховання, інноваційних технологій навчання і виховання дошкільнят згідно вимог державного стандарту освіти.

Програма виховання в дитячому садку

Створення та удосконалення програми виховання в дитячому садку, її значення для освітньо-виховної роботи з дітьми. Врахування особливостей дошкільної освіти, розбудови національного оновлення суспільства, диференціації й індивідуалізації змісту роботи з дітьми, творчості вихователів у створених сучасних програмах для дошкільних закладів. Варіанти програм, авторські програми. Творчість вихователя у реалізації програмових вимог. Короткий аналіз змісту програм для ЗДО. Вимоги до них, принципи побудови, структура.

Педагогічна й методична література, посібники для дошкільної освіти. Вимоги до них: поліграфічні, методичні, педагогічні. Розробка нових посібників для національного дитячого садка України.

Педагогіка раннього віку

Особливості розвитку і виховання дітей раннього віку

Значення і необхідність виховання дітей з перших місяців життя. Основні особливості розвитку і виховання дитини: швидкий темп розвитку. Тісна взаємодія фізичного і психічного розвитку дітей, початки формування інтелектуальних і моральних почуттів. Особливості вищої нервової діяльності дітей.

Наукові дослідження з питань розвитку і виховання дітей раннього віку, система національного виховання дітей раннього віку в різних типах закладів дня дітей: дитячих яслах, яслах-садках, в будинках дитини, дитячій поліклініці, санаторії, дитячих дошкільних центрах, дошкільних закладах компенсуючого типу та ін. Гігієна дитячих закладів, температурний, повітряний і санітарний режим, Профілактика захворювання, гігієна персоналу.

Провідна роль дорослого у розвитку і вихованні дітей. Педагогічні правила виховання. Завдання виховання дітей раннього віку і специфіка їх реалізації: фізичне, розумове, морально-трудове та естетичне виховання дітей в перші роки життя.

Основний зміст роботи з дітьми раннього віку. Особливості виховання дітей в сім'ї і, вплив матері на дитину, відповідальність за виховання дітей. Народні виховні традиції і звичаї.

Виховання дітей першого року життя

Особливості розвитку дітей першого року життя. Вікові етапи та характеристика дітей першого року життя. Завдання виховання дітей. Режим дня і організація режимних процесів. Новонароджена дитина і догляд за нею: гігієнічний догляд, одяг, годування, сон.

Привчання до охайності. Умови для різних видів діяльності. Щоденний догляд за дитиною на першому році життя. Умови для різних видів діяльності: спілкування, ігри, індивідуальні заняття, дії з предметами.

Набір іграшок і посібників для дітей першого року життя. Сенсорне виховання. Організація ігор-занять з дітьми першого року життя. Розвиток дитини, роль батьків у вихованні малюка. Труднощі першого року життя, формування позитивних емоцій.

Виховання дітей другого року життя

Характеристика розвитку дітей другого року життя. Завдання виховання та основні показники в розвитку дітей: оволодіння рухами, ходьбою, розвиток мови, спілкування, предметної діяльності, удосконалення емоційної сфери.

Режим і організація життя дітей. Методика проведення гігієнічних процедур, годування, сну. Виховання самостійності у дітей, освоєння правил поведінки. Роль самостійної діяльності дітей,

Удосконалення її видів. Створення умов для гри та самостійної діяльності. Сенсорний розвиток дітей. Види іграшок і посібників, їх розміщення, гігієнічні вимоги до обладнання. Керівництво грою дітей. Ігри та заняття з розвитку рухів, прийоми навчання дітей основних рухів.

Види занять та дидактичних ігор. Методичні вимоги до їх проведення в дошкільному закладі і сім'ї. Робота педагога з батьками дітей другого року життя. Контроль за розвитком дітей.

Виховання дітей третього року життя

Характеристика розвитку дітей третього року життя: фізичний розвиток, розвиток мови і мислення, сенсорний розвиток. Виховання позитивних якостей, подолання примхів і впертості, поняття про кризу в розвитку дітей. Врахування індивідуальних потреб, прагнення до самостійності.

Режим дня і організація життя дітей в сім'ї і дошкільному закладі. Організація і правила сну, одягання, годування, туалету дітей. Привчання до самообслуговування, основи трудового виховання дітей. Характер адаптації дітей в дошкільному закладі. Виховання позитивних взаємин із дорослими і дітьми, розвиток естетичних почуттів. Виховні прийоми під час негативної поведінки. Робота з батьками дітей третього року життя.

Розвиток гри та інших видів діяльності. Роль вихователя в розвитку ігор. Створення предметно-іграшкового середовища в сім'ї і дитячому закладі.

Організація занять, їх види, планування. Загальні вимоги до організації навчання. Організація самостійної діяльності дітей. Забезпечення правильного чергування самостійної діяльності і занять протягом дня. Контроль за розвитком і поведінкою дітей, врахування основних показників нервово-психічного розвитку дітей третього року життя.

Розвиток і виховання дітей дошкільного віку

Фізичне виховання

Основи теорії і практики фізичного виховання дітей. Роль фізичного виховання у працях класиків педагогічної думки (Д.Локк, П.Ф.Лесгафт, Ю.А.Аркін, М.Е.Шейко, Е.С.Вільчковський). Значення та завдання фізичного виховання дошкільників. Традиції фізичного виховання в історії українського народу.

Гігієнічні умови, які сприяють фізичному розвитку дітей, вимоги до приміщення, ділянки, їх обладнання. Зміст фізичного виховання. Активні засоби фізичного виховання дітей: організація рухової діяльності, гімнастики, природних і гігієнічних факторів. Об'єм і зміст культурно-гігієнічних навичок для дітей різного віку. Умови і прийоми виховання гігієнічних навичок.

Режим - активний засіб фізичного розвитку дитини, особливості його побудови і організації в дошкільних закладах і сім'ї. Педагогічні вимоги до побудови режиму: постійність, доцільність, гнучкість, врахування індивідуальних особливостей дітей. Особливості методики проведення режимних процесів: організація виховної роботи в години ранкового прийому дітей, організація харчування дітей, методика організації сну і підйому дітей, організація прогулянки, зміст діяльності дітей на прогулянці. Основні види діяльності в другу половину дня, організація дітей за Інтересами, спілкування вихователя з дітьми.

Розумове виховання. Навчальна діяльність дітей

Основи теорії розумового виховання і навчання дітей. Психологічні і фізіологічні основи розумового виховання. Значення розумового виховання у концепції національного дошкільного закладу. Базовий компонент дошкільної освіти про основні напрямки освітньо-виховної роботи з дітьми, створення умов для реалізації потенційних здібностей дитини. Визначення обсягу мінімальної компетентності старших дошкільників. Програма розвитку дитини за сферами життєдіяльності, узгодження базисної програми дошкільної освіти і державного стандарту освіти. Завдання розумового розвитку дитини. Зміст знань про навколишнє середовище в дошкільному віці, їх своєрідний характер, роль пріоритетних видів діяльності в розумовому розвитку дитини.

Значення сенсорного виховання в розвитку дошкільника. Завдання і зміст сенсорного виховання. Система сенсорного виховання Ф.Фребеля, М.Монтессорі; в сучасній дошкільній педагогіці. Поняття про дошкільну дидактику, її основні категорії. Внесок зарубіжних і вітчизняних педагогів у розвитку проблем дидактики (Я.А.Коменський, Ф. Фребель, Г.Песталоцці, К.Д.Ушинський, О.П.Усова, С.Ф.Русова). Особливості процесу навчання в дошкільному віці, домінування особистісної сфери над пізнавальною, формування передумов навчальної діяльності.

Сучасні дидактичні принципи навчання в дитячому садку.

Поняття про методи навчання. Основні класифікації методів і прийомів навчання в дошкільній дидактиці, їх характеристика, застосування методів навчання в умовах індивідуалізації та диференціації навчання. Творчість вихователя у виборі методів навчання, їх комплексне застосування.

Форми навчання дітей в дитячому садку: індивідуальні, групові, фронтальні (дидактичні ігри, екскурсії, заняття, елементи навчання в повсякденному житті). Пріоритетні освітні галузі та види навчальної діяльності. Значення основних форм навчання для всебічного розвитку особистості дитини. Розвиваючий та виховний характер занять; розвиток розумової активності, пізнавальних інтересів, творчих здібностей дітей. Особливості методики проведення занять з дітьми різного віку, Сучасні педагогічні технології організації навчання вітчизняній та зарубіжній педагогіці (педагогіка М.Монтессорі, вальдорфські дитячі садки, японські дидактичні системи).

Підготовка педагога до проведення занять. Особливості планування занять. Практичне застосування дітьми одержаних на заняттях знань, умінь та навичок у самостійній діяльності.

Моральне виховання

Поняття про мораль і моральне виховання. Видатні педагоги про моральне виховання дітей (Я.А.Коменський, К.Д.Ушинський, С.Русова, В.О.Сухомлинський, А.С.Макаренко, Л.В.Артемова, В.Г.Нечаєва, В.О.Киричук).

Моральне виховання на основі народної педагогіки, українознавства. Виховання за принципами християнської моралі в процесі духовного відродження України.

Зміст морального виховання дітей дошкільного віку: любов і повага до батьків, традиції, культури, мистецтва, рідної мови, екологічне виховання, історія краєзнавства, національна і державна символіка, повага до праці; основні засоби патріотичного виховання. Взаємозв'язок моральних почуттів, уявлень, звичок і досвіду в моральному розвитку дитини. Методи морального виховання. Залежність змісту, форм і методів морального виховання від віку дітей, їх індивідуального досвіду.

Дитячий колектив – важлива умова формування особистості, своєрідність і прояви колективізму у дошкільників, етапи розвитку колективу. Роль дружби в житті дитини і дитячого колективу. Конфлікти між дітьми, їх причини. Методи виховання дітей в колективі.

Виховання культури і дисциплінованості, своєрідність цих якостей в дошкільному віці. Освоєння дитиною соціального досвіду, розвиток відчуттів своєї соціальної цінності та самоцінності, зв'язок зовнішньої і внутрішньої культури. Причини порушень дітьми правил поведінки, попередження можливих порушень дисципліни. Справедливість покарань. Навички культури поведінки для дітей різного віку, методи і прийоми їх формування: виховання культури поведінки, культурно-гігієнічних навичок, культури спілкування і культури діяльності.

Гуманізація виховного процесу. Виховання гуманізму: ставлення до оточуючого, специфіка впливу дитиною доброти (засвоєння понять добро, зло), чуйності, справедливості, турботливості, співчуття. Методи виховання гуманних почуттів, поведінки.

Особливості вияву у дошкільному віці чесності, правдивості, скромності; розвиток почуттів відповідальності, гідності, самосвідомості, їх виховання. Вольові риси особистості дитини, значення волі для виховання моральних рис. Нестійкість поведінки, вередування, впертість, методи перевиховання дітей. Роль сім'ї в моральному вихованні дітей,

Трудова діяльність дітей

Теоретичні основи трудового виховання дітей дошкільного віку. Дослідження трудового виховання (Я.З.Невинович, З.Н.Борисова, В.Г.Нечаєва, Р.С.Буре та ін.). Своєрідність праці дітей дошкільного віку, її виховне призначення, спільне і відмінне в грі і праці дітей.

Завдання трудового виховання. Ознайомлення дітей з працею дорослих. Здійснення економічного виховання дошкільників. Співробітництво дитини і дорослого в процесі праці. Народна педагогіка Про трудове виховання. Місце праці а режимі дня, гігієнічні вимоги до праці, обладнання. Види і зміст дитячої праці. Освітньо-виховне значення кожного виду праці.

Організація праці дітей, індивідуальні і колективні форми роботи. Особливості трудових доручень, їх види, керівництво ними. Виховне значення чергувань, зміст роботи чергових в різних вікових групах. Керівництво вихователя працею чергових.

Колективна праця дітей, її зміст і види. Керівництво загальною і спільною працею дітей, привчання до планування, самостійності, взаємодопомоги. Створення умов для праці дітей із урахуванням українських національних традицій.

Естетичне виховання

Основи теорії естетичного виховання. Проблеми естетичного виховання в працях Я.А.Коменського, М.Монтессорі, К.Д.Ушинського, С.Ф.Русової, В.О.Сухомлинського; дослідження М.О.Ветлугіної, А.П.Сакуліної та ін. Значення і завдання естетичного виховання, його зв'язок з іншими аспектами виховання особистості. Особливості естетичного сприймання та естетичних переживань дітей дошкільного віку.

Засоби естетичного виховання дошкільника: гра та іграшка, естетика побуту, природа, праця, самостійна художня діяльність, мистецтво, народні свята, традиції, звичаї. Необхідність комплексного використання засобів естетичного виховання, гуманістична спрямованість засобів естетичного виховання. Методи естетичного виховання. Естетичне виховання дитини в сім'ї.

Своєрідність дитячої художньої творчості. Види художньої діяльності. Індивідуальна робота з дітьми різного рівня розвитку творчих здібностей. Активізація гурткової роботи, впровадження у роботу дошкільних закладів хореографії, театрів, оркестрів, розвиток мистецьких інтересів дітей.

Види свят і розваг, їх місце в педагогічному процесі дитячого садка, Організація і проведення свят, різних видів розваг в дитячому садку. Відображення вражень від свят в творчій та ігровій діяльності. Новаторські підходи до естетичного виховання дітей.

Гра в дошкільному віці

Гра - провідна діяльність дитини, в якій відбувається психічний розвиток. Гра - засіб виховання і всебічного розвитку дітей. Походження гри в історії суспільства, зв'язок її з працею і мистецтвом (Г.В.Плеханов, Д.Б.Ельконін, К.Д.Ушинський, А.С.Макаренко, С.Ф.Русова), Використання гри в педагогічному процесі дитячого садка.

Класифікація дитячих ігор. Творчі ігри: сюжетно-польові, театральні, режисерські, будівельні. Ігри з правилами: народні, дидактичні, рухливі, розвиваючі, комп'ютерні.

Іграшки - важливий засіб розвитку гри. Її місце в житті дитини. Освітній та виховний вплив іграшок. Історія виникнення і створення іграшки. Види іграшок, їх характеристика і використання в педагогічному процесі. Художня і педагогічна цінність іграшок.

Гра - творчість дитини. Особливість та структурні компоненти сюжетно-рольової гри. Становлення гри в дошкільному дитинстві, передумови виникнення гри. Роль вихователя в сюжетно-рольовій грі, особливості керування грою.

Умови розвитку будівельних ігор. Конструктори і будівельний матеріал, його підбір і використання в іграх. Педагогічне керівництво будівельними іграми та іграми з природним матеріалом.

Театралізовані ігри, їх види та особливості. Режисерські ігри: настільні, театр іграшок, картинок, стендові ігри (стенд-книжка, фланелеграф, тіньовий театр, кругова панорама. ігри-драматизації: з пальчиками, з ляльками бібабо, імпровізація, власне драматизація). Методика керівництва театралізованими іграми дітей.

Ігри з правилами. Види дидактичних ігор, особливості організації та керівництва дидактичними іграми дітей різного віку. Розвиваючі ігри, їх особливості. Види інтелектуальних ігор: ребуси, кросворди, загадки, карти. Комп'ютерна гра. Вимоги до організації цих ігор.

Місце рухливих ігор в педагогічному процесі дитячого садка. Види рухливих ігор, їх освітньо-виховне значення. Народні дидактичні, рухливі, хороводні ігри, їх педагогічна цінність, місце в режимі дня дитячого садка.

Організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти

Поняття про освітній процес. Гуманістична спрямованість педагогічної роботи з дітьми. Комплексне розв'язання виховних і освітніх завдань в різних видах діяльності. Особливості розвитку і завдання виховання дітей дошкільного віку.

Особливості організації педагогічного процесу в різних вікових групах, матеріальне середовище групи, розвиток активності дітей, специфіка різних видів діяльності. Своєрідність організації педагогічного процесу в різновіковій групі. Роль вихователя в поєднанні ігор, занять, самостійної та інших видів діяльності дітей.

Теоретичні основи планування освітньо-виховної роботи з дітьми. Вимоги до планування. Форми і зміст планування освітньо-виховної роботи. Програма виховання дітей - основа планування педагогічної роботи. Використання варіативних програм. Планування - творчість вихователя. Аналіз і узагальнення досвіду роботи дитячого садка, його значення для підвищення якості роботи медпрацівників. Готовність вихователя до інноваційної діяльності.

Взаємодія родинного і суспільного виховання

Роль сім'ї у вихованні дітей. Видатні педагоги про роль, сімейного і суспільного виховання. Використання кращих традицій української народної педагогіки в сімейному вихованні. Особливості й умови сімейного виховання. Проблеми виховання дошкільників у сім'ї, типові помилки і труднощі, пошук шляхів їх подолання.

ЗДО - педагогічний та культурний центр для батьків. Характеристика форм роботи ЗДО з сім'єю. Вивчення вихователем умов сімейного виховання: індивідуальний підхід, анкетування, спостереження, відвідування сім'ї.

Різноманітність форм і методів ознайомлення батьків з роботою ЗДО. Залучення батьків до участі в житті дитячої установи. Організація батьківської громадськості. Педагогічна освіта батьків: консультпункти, школи матерів, засоби педагогічної пропаганди, університети, конференції, клуби за інтересами, література для батьків.

ЗДО і школа

Спадкоємність між ЗДО і школою. Поняття наступності, основні завдання спадкоємності. Прогресивні ідеї педагогів різних часів про підготовку дітей до школи (Я.А. Коменський, К.Д.Ушинський, В.О.Сухомлинський, О.В.Запорожець, Л.А.Венгер, А.М.Богуш).

Загальна і спеціальна підготовка дітей до школи. Особливості виховної і навчальної роботи з старшими дошкільниками в дитячому садку: умови для розвитку інтелекту, розвиток пізнавальної активності дітей, підвищення вимог до самостійності, відповідальності, праці, Ознайомлення дітей з життям школярів, форми зв'язку дитячого садка і школи. Створення комплексів дитячий садок - початкова школа, дошкільних центрів з профільним спрямуванням. Спільна робота дитячого садка і сім'ї щодо підготовки дитини до школи.

Загальна психологія

Предмет психології як науки. Психологія у загальній системі соціальних наук. Об'єкт, предмет, завдання, принципи психології. Загальне поняття про психіку. Структура психічних явищ: психічні процеси, стани, властивості. Основні галузі психології.

Методи сучасної психології. Основні етапи наукового дослідження. Класифікація методів психологічного дослідження. Основні емпіричні методи: спостереження та експеримент. Додаткові методи: опитування, тестування, аналіз процесу та продуктів діяльності, соціометрія та референтометрія.

Філогенез психіки та антропогенез. Мозок і психіка. Стадії та рівні філогенезу психіки. Характеристика базових форм психічної активності: інстинктивна, регульована навичками, інтелектуальна поведінка. Свідоме, несвідоме, надсвідоме у психічній діяльності людини.

Основні етапи розвитку психології. Донауковий (філософський) етап становлення психології в період Античності, Середньовіччя, Нового Часу. Науковий етап розвитку психології. Основні напрями психології. Становлення і розвиток української психологічної думки.

Соціально-психологічна сутність феномену спілкування. Види, рівні та функції спілкування. Комунікативна, інтерактивна та перцептивна сторони спілкування. Вербальна та невербальна комунікація.

Поняття соціальної спільноти і соціальної групи. Основні параметри та характеристики групи. Класифікація соціальних груп. Основні підходи в дослідженні малої групи.

Поняття про увагу. Теорії уваги. Класифікації уваги та характеристика окремих її видів: за спрямованістю, за формою контролю. Властивості уваги: зосередженість, стійкість, переключуваність, розподіл, обсяг.

Поняття про відчуття та сприйняття. Класифікації відчуттів та сприймань, характеристика окремих їх видів. Основні властивості відчуттів та сприймань. Загальні закономірності відчуттів. Ілюзії сприймання та їх характеристика.

Поняття про пам'ять. Теорії пам'яті. Класифікації пам'яті та характеристика окремих її видів: за змістом, за тривалістю, за формою контролю. Процеси пам'яті: запам'ятовування, зберігання, відтворення, забування.

Поняття про мислення та мовлення. Теорії мислення, мови й мовлення. Основні операції та форми мислення. Класифікації мислення та характеристика окремих його видів. Види мовлення. Взаємозв'язок мислення й мовлення.

Поняття про уяву. Теорії уяви. Класифікації уяви та характеристика окремих її видів. Мрія як особливий вид уяви. Способи створення образів уяви. Уява, креативність і творчість.

Поняття про діяльність. Концепції діяльності. Структура діяльності (рухи, дії, операції). Інтеріоризація та екстеріоризація. Засоби діяльності: знання, уміння, навички. Звички. Основні різновиди діяльності.

Поняття про почуття та емоції. Теорії емоцій. Класифікації емоцій та почуттів і характеристика окремих їх видів. Форми переживання емоцій та почуттів.

Поняття про волю. Спонукальна та гальмівна функції волі. Фази складної вольової дії. Вольове зусилля. Локус контролю: екстернальний та інтернальний. Вольові якості особистості.

Поняття про темперамент та характер. Взаємодія характеру та темпераменту. Теорії темпераменту та характеру. Психологічна характеристика типів темпераменту. Риси характеру.

Поняття про здібності. Задатки як природні передумови розвитку й формування здібностей. Класифікації здібностей та характеристика окремих їх видів. Рівні розвитку здібностей.

Вікова психологія

Предмет, завдання, категорії вікової психології та її зв'язок з іншими науками. Класифікація окремих методів вікової психології (порівняльний, лонгітюдний, комплексний).

Стисла історія становлення вікової психології. Внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у розвиток психолого-педагогічних ідей.

Фактори і закономірності психічного розвитку. Аналіз основних концепцій психічного розвитку. Поняття про рівень актуального та зону найближчого розвитку дитини. Сенситивні періоди.

Періодизація вікового розвитку. Основні класифікації вікових періодів. Соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, психічні новоутворення.

Психічний розвиток у пренатальному та немовлячому періоді. Криза новонародженості. Соціальна ситуація розвитку у немовлячий період, психологічні новоутворення, провідна діяльність, когнітивний розвиток. Прямоходіння, криза «одного року».

Психічний розвиток у ранньому дитячому віці. Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення, провідна діяльність. Когнітивний розвиток. Криза «трьох років». Проблема «народження особистості».

Психічний розвиток у дошкільному віці. Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення, провідна діяльність. Когнітивний розвиток. Особливості становлення регулятивної сфери психіки. Проблема психологічної готовності дитини до школи.

Когнітивний розвиток молодшого школяра. Психологічні зміни, пов'язаних зі вступом дитини до школи. Психологічні новоутворення: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій. Писемне мовлення.

Особистісний розвиток молодшого школяра. Соціальна ситуація розвитку, народження соціального «Я», криза «семи років». Постать «першої вчительки» у життєдіяльності дитини. Навчальна діяльність. Взаємини з ровесниками. Формування моральної свідомості та самосвідомості.

Загальна характеристика когнітивного розвитку підлітка. Формування абстрактно-логічного, теоретичного мислення. Провідна діяльність. Розвиток вольових властивостей особистості.

Особистісний розвиток підлітка. Основні психологічні новоутворення: почуття дорослості та Я-концепція. Криза «підліткового віку». Специфіка міжособистісного спілкування підлітків.

Психічний розвиток в юнацькому віці. Основні психологічні новоутворення, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність. Когнітивний розвиток. Криза юнацького віку. Психологічні аспекти професійного самовизначення.

Психологічні особливості ранньої та середньої дорослості. Ранній дорослий вік – «пік» фізичних і психічних здібностей. Перші ознаки старіння. Когнітивний розвиток. Вікові кризи.

Психологічні особливості пізньої дорослості. Проблема «активної старості». Когнітивний розвиток. Криза «реінтеграції». Психологічні аспекти помирання людини.

Теорія та методика фізичного виховання дітей

Заняття – основа форма роботи з фізичного виховання

Заняття з фізичної культури - основна організаційна форма систематичного навчання дітей фізичних вправ. Завдання заняття: оздоровчі, освітні та виховні. Типи занять; ознайомлення з новим матеріалом, вивчення нового матеріалу (формування рухових умінь), закріплення та удосконалення техніки, виконання фізичних вправ, контрольні. Структура та зміст занять з фізичної культури.

Взаємозв'язок частин заняття (підготовчої, основної та заключної). Орієнтовна тривалість кожної частини заняття в різних вікових групах. Обумовленість структури заняття щодо педагогічних завдань. Створення відповідних гігієнічних умов. Одяг та взуття дітей для фізкультурних занять у залі та на майданчику (в різні періоди року). Методика проведення занять з дітьми різних вікових груп. Загальна та моторна щільність заняття. Регулювання фізичних навантажень. Способи організації дітей при виконанні фізичних вправ: індивідуальний, фронтальний, поточний, груповий, змінний, колове тренування. Зміст та організація занять з фізичної культури на свіжому повітрі в різні пори року.

Особливості проведення занять у різних вікових групах Прокоментувати орієнтовні заняття з фізичної культури для дітей молодших, середньої, старшої груп. Методика проведення занять з фізичної культури у мішаних за віком групах. Підбір загальнорозвиваючих вправ, основних рухів, рухливої гри, їх дозування. Прокоментувати орієнтовне заняття для дітей мішаної за віком групи.

Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня. Ранкова гімнастика та гігієнічна гімнастика після денного сну

Значення ранкової та гігієнічної гімнастики після денного сну для всебічного розвитку дітей та зміцнення їх здоров'я. Зв'язок гімнастики з загартуванням (повітря, обтирання та обливання). Підбір вправ для ранкової гімнастики дітям різних вікових груп. Дозування загальнорозвиваючих вправ, ходьби та бігу. Тривалість проведення комплексів та їх змінність.

Методика проведення ранкової гімнастики в різних вікових, а також різновікових групах. Вимоги щодо одягу дітей при проведенні гімнастики у приміщенні та на фізкультурному майданчику. Контроль за якістю рухів під час виконання вправ дітьми. Регулювання дихання. Значення використання дрібних фізкультурних посібників під час проведення ранкової гімнастики (прапорців, кубиків, палиць, обручів та ін.) Роль музичного супроводу під час проведення ранкової гімнастики. Прокоментувати орієнтовні комплекси ранкової гімнастики для дітей першої, другої молодших, середньої, старшої груп. Особливості методики проведення гігієнічної гімнастики після денного сну. Фізкультурні хвилинки: обґрунтування необхідності та часу проведення. Підбір фізичних вправ, методика їх проведення з врахуванням характеру занять, їх змісту, умовами проведення та підготовленістю дітей. Дозування фізичного навантаження, темп виконання, тривалість фізкультхвилинки. Прокоментувати орієнтовні комплекси фізкультурних хвилинок для дітей різних вікових груп. Фізкультурні паузи (динамічні перерви).

Значення фізкультурних пауз для підвищення функціонального стану та працездатності організму дітей. Зміст фізкультурних пауз у залежності від місця їх проведення та віку дітей. Дозування фізичного навантаження та тривалість.

Рухливі ігри та методика їх проведення

Характеристика рухливої гри як засобу та методу фізичного виховання і загального розвитку дітей. Класифікація рухливих ігор та ігор з елементами спорту. Вплив рухливих ігор на всебічний розвиток дитини. Оздоровче та виховне значення ігор. Розвиток рухових якостей під час рухливих ігор. Виховання моральних та вольових якостей у дітей в процесі проведення ігор.

Ускладнення та варіативність рухливих ігор протягом дошкільного віку. Ігри з елементами спорту, як початкова основа для засвоєння старшими дошкільниками навичок рухових дій, які відповідають загальним вимогам техніки спортивних ігор. Організація та методика проведення рухливих ігор.

Вибір рухливої гри в залежності від педагогічних завдань, підготовленості, місця та часу її проведення, а також погодних умов. Підготовка інвентаря та обладнання для ігор. Пояснення змісту та правил гри, розподіл ролей в іграх сюжетного характеру. Керівництво процесом гри, регулювання фізичного навантаження. Виховання витримки, свідомої дисципліни, організаційних навичок та творчої ініціативи. Оцінка дії дітей у процесі гри. Підведення підсумків та оцінка дій окремих дітей та всієї групи під час гри.

Керівництво рухливими іграми у різних вікових групах. Особливості підбору та керівництва рухливими іграми з дітьми молодших груп. Роль вихователя в організації та проведенні рухливих ігор з дітьми першої та другої молодшої групи. Особливості підбору та керівництва рухливими іграми з дітьми середньої, старшої груп. Музика для рухливих ігор. Вплив музичного супроводу для формування правильної постави, удосконалення координації рухів та підвищення рухової активності дітей.

Вікові особливості дітей раннього та дошкільного віку

Особливості фізичного розвитку дитини від народження до 6 років. Показники фізичного розвитку дітей 1-6 років. Врахування особливостей кісткової системи, м'язової, дихальної, серцево-судинної, нервової систем у процесі фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку. Особливості розвитку та удосконалення функцій різних органів та систем під впливом фізичних вправ. Єдність та взаємозв'язок фізичного та психічного розвитку дітей.

Фізичне виховання дітей раннього віку

Фізичне виховання дітей першого року життя. Створення відповідних умов для нормального фізичного розвитку та активної поведінки дітей. Роль гігієнічних факторів. Використання оздоровчих сил природи для загартування організму дитини. Фізичні вправи: рефлекторні рухи, пасивні, активно-

пасивні, активні вправи. Застосування масажу та фізичних вправ для розвитку дітей першого року життя.

Фізичне виховання дітей другого року життя. Створення умов, які сприяють розвитку оптимальної рухової активності, бадьорого стану, застосування іграшок та фізкультурних посібників (драбина, дошка, м'яч та ін.) для формування рухових умінь у дітей. Рухливі ігри та ігрові вправи. Заняття з фізичної культури з підгрупами дітей. Організація самостійної рухової діяльності дітей другого року життя.

Нетрадиційні форми роботи з фізичного виховання

Місце нетрадиційних форм роботи в системі фізичного виховання. Нетрадиційні загартовуючі заходи, інтенсивне загартування в системі природного оздоровлення дітей: сутність, мета, механізм, поняття про короткочасні ударні дози контакту із природою.

Загальна характеристика значення методики норм нетрадиційних загартовуючих процедур, інтенсивного загартування: обливання холодною водою (П.К. Іванов) босоходіння (П.К. Іванов, В.С. Скрипальов, М. Амосов), босоходіння по снігу; цілющий банний жар, загартування повітряними потоками від вентилятора (В. Лебідь), сеанси штучного опромінення у фотаріях, загартовуюче носове дихання, точковий масаж та ін.

Гімнастика пробудження та методичні рекомендації М.М. Єфіменка щодо її проведення. „Цікаві фізкультурники”, їх зміст та методика проведення.

Поняття про ритмічну гімнастику, її місце в режимі дня дошкільного закладу, умови для занять. Структура комплексів їх тривалість. Гідроаеробіка, її зміст методичні рекомендації по розробці і проведенню з дітьми дошкільного віку.

Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень

Методика формування уявлень про число та ознайомлення з лічбою в межах 10

Розвиток у дітей дошкільного віку уявлень про число. Етапи лічильної діяльності. Завдання навчання дітей лічби в різних вікових групах. Навчання дітей дошкільного віку кількісній лічбі, послідовні етапи роботи: взяти певну кількість предметів, поставити навпроти стільки ж, встановити рівність, додати ще один предмет, назвати нове число, перелічити, закріпити утворення нового числа. Навчання лічби за участю різних аналізаторів: зорового, слухового, дотикового, рухового. Використання дидактичних ігор та народознавчого матеріалу в роботі з дошкільниками.

Ознайомлення дітей з цифрами

Значення ознайомлення дітей з цифрами як знаками для позначення чисел. Програмові завдання. Методичні прийоми ознайомлення з цифрами: вивчення значення цифри, запам'ятання значка цифри шляхом: образного порівняння; написання вихователем цифри на дошці; написання в повітрі; обведення контурів цифри пальцем; заштриховування контурів цифри, розрізнення цифри серед інших. Дидактичний матеріал М. Монтессорі для ознайомлення дітей з цифрами. Використання прийомів ейдетики, творів художньої літератури та усної народної творчості. Дидактичні ігри. Використання карток з цифрами при навчанні дітей обчисленню.

Навчання дітей порядкової лічби

Порядкова лічба, її відмінність від кількісної. Різниця в відповідях на запитання „скільки?” і „котрий?”. Ознайомлення з порядковими числівниками в межах 10. Використання різного дидактичного матеріалу. Встановлення загальної кількості предметів, визначення місця кожного. Залежність від напрямку лічби. Дидактичні ігри, використання сюжетів відомих казок

Методика навчання дітей старшого дошкільного віку обчисленню.

Особливості ознайомлення дошкільників з обчислювальною діяльністю. Програмові завдання. Види арифметичних задач: драматизації, ілюстрації, усні задачі. Структура задачі: умова, запитання. Етапи навчання дітей арифметичним діям при розв'язуванні задач: практично показати дітям як складається задача; навчити дітей не тільки розв'язувати задачу, даючи відповідь на поставлене запитання, а й сформулювати арифметичну дію, осмислюючи її зміст; навчити дітей користуватися прийомами прилічування і відлічування по одному, додаючи і віднімаючи числа два і три. Типи задач: на знаходження суми і різниці, на збільшення і зменшення на кілька одиниць, задача на різницею порівняння. Обернені задачі. Знайомство з знаками +, -, =. Порівняння задачі з загадкою і розповіддю. Запис задачі у вигляді моделі. Методичні прийоми при складанні і розв'язуванні задач: складання і розв'язування задач за дією; складання і розв'язування задач за малюнком; складання і розв'язування задач за темою; розв'язування задач за числами; складання і розв'язування задач за числовим прикладом. Віршовані задачі, небиліці, задачі-жарти.

Формування уявлень про величину у дітей передшкільного віку

Програмові завдання. Навчання дошкільнят виділяти параметри предметів: загальну величину, висоту, довжину, ширину, товщину. Послідовність роботи. Вимоги до предметів, що порівнюються: наявність двох предметів; виконання практичної дії (приставлення, прикладання, накладання). Формування поняття „важче-легше” на основі мускульного відчуття. Здійснення серіації (розкладання предметів за ознакою збільшення або зменшення величини). Використання творів художньої літератури та усної народної творчості.

Методика навчання вимірюванню

Значення та завдання навчання дітей елементам вимірювальної діяльності. Зміст основних понять, що формуються на основі вимірювання величин. Послідовність навчання вимірювання: за допомогою кількох однакових мір; однією міркою з використанням позначок-рисок; з використанням позначок-іграшок; без позначок. Формування поняття про залежність кількості відкладених мірок від величини умовної мірки. Ознайомлення з стандартними одиницями вимірювання: літр, кг, метр, см. Дотримання правил вимірювання. Ознайомлення з народними мірами вимірювання. Використання народознавчого матеріалу.

Методика ознайомлення з геометричними фігурами в різних вікових групах

Значення та завдання формування уявлень про геометричні фігури у дітей. Послідовні етапи ознайомлення з геометричними фігурами: показ і пояснення; обстеження; виділення ознак; знаходження в навколишньому; навчання зображувати геометричну фігуру. Формування узагальнюючих понять про чотирикутник і багатокутник. Класифікація геометричних фігур. Ознайомлення з поділом цілого на частини. Навчання складання з частин цілого за допомогою: макета; трафарета; без них. Називати частини, що утворилися при поділі. Цікаві ігри і вправи геометричного змісту. Логіко-математичні ігри.

Методика формування просторових понять

Особливості сприйняття дітьми просторового розміщення предметів „від себе” і „від об’єктів”. Значення та завдання формування уявлень про простір. Формування вміння орієнтуватися на власному тілі і визначати положення предметів відносно себе та відносно інших предметів. Роль занять з музики, фізичної культури, зображувальної діяльності та різних видів діяльності в формуванні понять про простір. Орієнтування в приміщенні дошкільного навчального закладу, знайомство з планом, схемою. Дидактичні ігри і вправи на орієнтування в просторі.

Методика формування часових понять

Значення та завдання формування у дітей часових понять. Методичні прийоми ознайомлення з системою мір часу: доба, тиждень, місяць, рік. Використання спостережень в природі, наочного матеріалу, художньої літератури та усної народної творчості. Ознайомлення дітей з годинником, виховання відчуття часу, здатності планувати свою діяльність. Дидактичні ігри та вправи.

Робота ЗДО з сім’єю з питання математичного розвитку дітей дошкільного віку

Роль родинного виховання в повноцінному фізичному і психічному становленні особистості. Форми роботи дитячого садка з сім’єю: бесіди; індивідуальні та групові консультації; „відкриті” заняття з математики; доповіді на батьківських зборах; наочна пропаганда (папки-пересувки, куточки для батьків, стінні випуски газет); батьківський всеобуч; пропаганда педагогічних знань. Тематика різних форм роботи.

Роль гри у навчанні дітей дошкільного віку елементами математики

Значення використання різних видів ігор в навчання дітей математики. Дидактичні ігри математичного змісту. Завдання дидактичних ігор в залежності від програмового змісту. Сюжетно-дидактичні ігри з математичним змістом.: педагогічне значення та методика використання. Логіко-математичні ігри та вправи, їх різновидності.

Заняття – форма організації навчання дошкільників елементами математики

Структура занять, їх залежність від об’єму і змісту програмового матеріалу, завдань, вікових особливостей дітей, виду і типу занять. Загально методичні вимоги до побудови і проведення занять з математики. Тривалість занять. Види наочного матеріалу: демонстраційний, роздатковий. Вимоги до нього; педагогічні, гігієнічні, естетичні. Види фронтальних і групових занять: інтегровані; комплексні; тематичні; комбіновані; домінуючі; сюжетно-динамічні. Типологія індивідуальних занять: навчальне індивідуальне заняття; індивідуальне заняття, що розвиває; корекційне індивідуальне заняття; контрольно-діагностичне індивідуальне заняття; комбіноване індивідуальне заняття.

Основи образотворчого мистецтва та керівництва образотворчою діяльністю Форми організації роботи з образотворчої діяльності в дитячому садку

Заняття – основна форма навчання. Типи занять: заняття на повідомлення нових знань; заняття на засвоєння одержаних знань та формування умінь; заняття на закріплення та самостійне використання знань; заняття з задумом.

Розподіл занять з образотворчого мистецтва в різних вікових групах. Одновидові, тематичні, комплексні, комбіновані, контрольні заняття. Організація і проведення занять в різних вікових групах. Форми організації занять (колективні, групові, парні, індивідуальні, спільні, в змішаній групі). Тривалість занять в різних вікових групах. Підготовка занять: підготовка вихователя, підготовка дітей, підготовка матеріалу.

Образотворча діяльність поза заняттями. Зміст самостійної образотворчої діяльності дітей. Врахування інтересів, проявів почуттів, відображення вражень, уявлень, навколишньої дійсності. Виконання індивідуальних та колективних робіт в малюванні, ліпленні, аплікації та конструюванні. Роль різних видів образотворчого мистецтва в розвитку художнього сприймання дітей. Проведення дидактичних ігор. Використання альбомів для розфарбовування. Заняття з дітьми в різні пори року в приміщенні та на повітрі (малювання на асфальті, створення будівель та іграшок з піску, паличок, камінців та іншого природного матеріалу; створення скульптури із снігу, льоду та іншого матеріалу). Взаємозв'язок образотворчої діяльності дітей з іншими видами їх діяльності (музичною, театральною і т.д.).

Малювання в першій і другій молодших групах

Виникнення і розвиток малювання у дітей 1 молодшої групи. Розвиток рухів руки, правильна постава під час малювання. Формування інтересу дітей 3 року життя до образотворчої діяльності. Навчання дітей проведенню прямих, вертикальних та горизонтальних ліній, підготовка до малювання округлих форм. Розвиток асоціацій у дітей. Розвиток сприйняття, відчуттів, збагачення дитячого досвіду шляхом активного пізнання дійсності. Виховання позитивного емоційного ставлення до малювання і до зображуваних предметів та явищ. Засвоєння дітьми елементарних технічних навиків малювання. Розподіл програмового матеріалу протягом року. Особливості проведення перших занять. Виконання завдань індивідуально і з допомогою вихователя. Використання різних методів і прийомів навчання (показ технічних прийомів малювання і способів зображення; прийом пасивних рухів; ігрові прийоми, слово вихователя; вірші, пісні, потішки в навчанні дітей. Використання індивідуального підходу в навчанні дітей. Організація перегляду малюнків (розвиток уміння радіти різноманітності, яскравості, помічати подібність зображеного з предметом чи явищем). Продовження розвитку координації рук та зорового контролю. Виховання уміння слухати вихователя, слідкувати за його діями, дотримання правил під час малювання. Розвиток ігрового задуму та передача зв'язного змісту. Навчання техніці малювання олівцями та гуашшю.

Методи і прийоми, спрямовані на засвоєння способів зображення предметів; уміння відображати сюжетно-ігровий задум; засвоєння зображувальних та технічних умінь; обстеження предметів, спостереження навколишнього. Значення індивідуального підходу до дітей. Розвиток позитивної емоційної реакції на кінцевий результат. Заохочення виразності, вибору кольору, передачі форми, ліній. Розвиток самостійності і творчості.

Малювання в середній групі

Виховання інтересу дітей не лише до процесу малювання, але й до його результату. Розвиток уміння оцінювати власний малюнок, стримувати радість від досягнутого успіху.

Навчати дітей умінню розрізняти і зображувати геометричні фігури, знаходити подібність з ними в частинах предметів; передавати будову предмета, його величину, колір. Формувати узагальнений підхід до процесу зображення предметів.

Навчати сюжетному малюванню на основі кількох предметів, об'єднаних єдиним змістом. Підводити дітей до передачі виразності образів.

Засвоєння дітьми техніки малювання декоративних елементів /прямих ліній, мазків, крапок, кругів, кілець/. Навчання різному розміщенню візерунків у смужці, крузі, квадраті, трикутнику, на силуетних формах /з передачею симетрії, кольору/. Створення узору за зразком і за задумом.

Формування розуміння зв'язку техніки малювання і якості малюнку.

Удосконалення умінь, навичок, набутих в попередніх групах. Поступове засвоєння предметних зображень більш складного змісту з передачею їх особливостей. Використання в змісті занять сезонної тематики, врахування місцевих умов і вражень дітей. Послідовне навчання декоративному малюванню. Залучення дітей до колективного малювання.

Використання інформаційно-рецептивного методу /спостереження, показ узагальнених

способів зображення та ін. формоутворюючі рухи. Значення слова педагога в навчанні сюжетному малюванню, для передачі виразності образів, прояву самостійності в творчості дітей.

Важливість емоційного сприйняття предметів декоративно-прикладного мистецтва, зразків, які пропонує вихователь. Формування правильних технічних прийомів дії із зображувальним матеріалом. Роль індивідуальних форм роботи з дітьми та ігрових прийомів.

Стимулювання живої емоційної реакції дітей на отримані результати подив, захоплення, радість, доброзичливість/ різними прийомами навчання. Навчання умінню висловлювати свою думку, оцінювати роботу за естетичними якостями.

Малювання в старшій групі

Особливості проведення занять з дітьми 6 року життя. Удосконалення програмового матеріалу протягом року. Малювання предметів з природи і за уявою. Відображення вражень і спостережень / явища навколишньої дійсності, громадські події, свята, улюблені герої/.

Послідовне удосконалення малювання візерунків за мотивами народного та сучасного декоративного мистецтва. Примірна тематика занять поступове засвоєння техніки малювання різними матеріалами.

Навчання умінню аналізувати предмет під час його сприймання. Звернення уваги дітей не лише на будову предмета, форму, величину, колір, деталі, але й на типові для предметів цього роду особливості.

Формування розуміння дітьми залежності якості зображення від знання предметів. Навчання дітей узагальненим способам зображення /порівняння предметів, виділення загальних закономірностей та особливостей в однорідних групах, запитання дітям, спрямовані на розвиток творчості та самостійності у виборі способів зображення, залучення дітей до показу прийомів дій та ін.

Навчання зображенню предмета, діючих осіб, героїв та місця дії. Використання дослідницького та евристичного методів. Роль наочності в навчанні декоративному малюванню. Поради вихователя роль вправ та ігрових прийомів у навчанні зображувальних вмінь та технічних навиків. Заохочення творчості, виховання культури естетичних почуттів.

Декоративне малювання в старшій групі

Навчання малюванню з природи. Завдання навчанню сюжетному зображенню, умінню продумувати і здійснювати просторову композицію, найбільш виразно передавати зміст малюнку, самостійно підбирати зображувальні і виразні засоби.

Розвиток естетичного сприйняття творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Навчання складанню декоративних композицій.

Вільне застосування декоративних форм в різних творчих завданнях з малювання, по оформленню групи, залу, у виконанні колективних малюнків.

Ліплення

Ліплення в першій та другій молодшій групі

Особливості пластичної форми, що створюють діти 3 і 4 років життя. Дозображувальний період, виникнення асоціацій. Формування інтересу до ліплення, ознайомлення з матеріалами, дотримання правил користування ними. Навчання технічним прийомам.

Особливості організації занять. Використання інформаційно-рецептивного методу. Розвиток формоутворюючих рухів при обстеженні предмета. Показ способів зображення. Роль слова та ігрових прийомів у навчанні.

Передача форми та величини. Розвиток технічних навичок. Виховання емоційного ставлення до занять з ліплення. Обстеження предметів з участю різних аналізаторів. Особливості використання показу способів зображення в ліпленні знайомих форм.

Ліплення в середній групі

Особливості пластичної форми, що створюють діти середньої групи. Формування стійкого інтересу до занять з ліплення. Розвиток естетичного сприйняття форми, пропорцій, чуття ритму. Навчання зображенню найпростіших предметів з використанням нових форм. Передача виразності. Підведення до передачі сюжету. Навчання новим технічним прийомам ліплення.

Послідовне ускладнення програмового матеріалу на основі знань, умінь, навичок, набутих в попередніх групах. Ліплення за задумом дітей. Навчання дітей умінню сприймати предмети, використовувати частковий показ прийомів і способів ліплення з опорою на досвід дітей. Використання ігрових прийомів і художнього слова. Заохочення творчості, самостійності. Навчання умінню аналізувати свої роботи та роботи інших дітей.

Ліплення в старшій групі

Особливості пластичної форми, що створюється дітьми 6 року життя. Створення предметів більш складного змісту з передачею особливостей форми, відносної величини, пропорцій, характерних особливостей. Навчання сюжетного ліплення. Ліплення рельєфів. Навчання новим способам зображення та новим технічним прийомам.

Удосконалення прийомів ліплення конструктивним способом. Навчання пластичного способу. Використання стрічкового способу в ліпленні посуду. Ліплення за мотивами народної іграшки та керамічних виробів декоративно-прикладного мистецтва.

Аплікація

Аплікація в першій та другій молодших групах

Формування знань дітей про форму предмета, їх будову, величину. Розвиток відчуття форми, кольору, ритму, симетрії, композиції, розвиток просторових уявлень. Складання предметних зображень, декоративних узорів та нескладних композицій з готових форм та силуетів. Навчання техніці наклеювання. Виховання естетичних почуттів на заняттях з аплікації.

Складання візерунків у смужці, крузі, чотирикутнику та на силуетних формах. Навчання сприйманню предмета, іграшки, малюнку з урахуванням специфіки занять з аплікації.

Показ способів складання зображень та техніки наклеювання. Роль слова, вправ та ігрових прийомів в навчанні малят. Аналіз аплікації з участю дітей.

Аплікація в середній групі

Формування стійкого інтересу до занять з аплікації. Формування знань дітей про форму предметів, їх будову, співвідношення, пропорції, особливості. Розвиток просторових орієнтацій. Навчання декоративної аплікації. Розвиток розуміння ритму, симетрії, оволодіння композиційними вміннями. Удосконалення техніки наклеювання.

Навчання техніки користування ножицями. Засвоєння найпростіших прийомів вирізання: різання по прямій, зрізання кутів, заокруглення кутів. Використання готових форм та силуетів. Виконання колективних аплікацій.

Аплікація в старшій групі

Удосконалення раніше набутих умінь та навичок, навчання раціональних прийомів вирізання. Підвищення вимог до якості наклеювання. Навчання обривної аплікації для передачі виразності образу. Послідовне ускладнення програмового матеріалу. Виконання аплікацій предметного та сюжетно-пейзажного змісту. Декоративна аплікація та виконання завдань за задумом.

Особливості організації сприймання предметів, іграшок, ілюстрацій та зразків. Використання дослідницького та евристичного методів. Частковий показ способів зображення. Розвиток творчості та самостійності у виборі техніки виконання аплікації. Навчання умінню бачити в аплікаціях вдале кольорове вирішення, виразність форм, індивідуальність, прояв фантазії, вигадку.

Конструювання

Конструювання в першій та другій молодшій групі

Ознайомлення, називання та використання окремих деталей будівельного матеріалу. Розвиток просторових уявлень, визначення величини. Розвиток умінь споруджувати елементарні будівлі з настільного будівельного матеріалу. Навчання умінню створювати конструкції, замінити одні деталі іншими, формувати уміння досягати гарного результату.

Види будівельного матеріалу та його використання в молодших групах. Особливості організації занять розгляд нескладних предметів, будівель. Організація ігор-занять з будівлями.

Конструювання в середній групі

Знайомство з новими деталями (конус, брусок, пластини та ін.). формування уміння називати їх та використовувати. Формувати вміння аналізувати зразок будівлі, виділяти її основні частини та називати їх форму, величину, розміщення. Розвивати вміння свідомо вибирати деталі для споруди. Передача в конструкціях характерних особливостей нескладних предметів. Організація і методика проведення занять за вказаною темою, за умовою, за задумом дітей.

Конструювання в середній групі з паперу, картону та інших матеріалів.

Навчання конструюванню з паперу та інших матеріалів. Формування узагальнених технічних навичок та вмінь в роботі з папером та природним матеріалом. Розвиток ініціативи та творчості. Розвиток умінь цілеспрямовано працювати за зразком, досягаючи подібності та виразності. Використання дитячих поробок у грі. Керівництво створенням колективних споруд.

Конструювання в старшій групі

Формування узагальнених уявлень про конструкції предметів. Розвиток умінь групувати

предмети за подібністю, призначенням та будовою, умінь встановлювати залежність конструкції та її призначення. Розвиток творчості, уміння будувати предмети за описом, за малюнком, за задумом. ознайомлення з новими деталями та їх властивостями, формування навичок колективної роботи.

Підвищення вимог до якості будівель. Використання в навчанні інформаційно-рецептивного, репродуктивного, дослідницького та евристичного методів. Продумування дітьми плану роботи, пояснення способів дії. Аналіз дитячих будівель, залучення дітей до аналізу.

Удосконалення техніки складання паперу для отримання викройок. Навчання умінню працювати за готовою викройкою. Створення поробок з готових форм. Знайомство із властивостями різних матеріалів. Розвиток уміння планувати свою роботу, проявляти самостійність, ініціативу, творчість. Навчання складанню круга по діаметру та виготовлення поробок із конуса. Навчання послідовності виконання поробок. Орігамі як вид діяльності дошкільників.

Методика розвитку мовлення дітей

Основні напрямки розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови

Методика розвитку зв'язного мовлення дітей

Поняття зв'язного мовлення. Види зв'язного мовлення (діалогічне, монологічне). Діалог, монолог. Ситуативне й контекстне мовлення. Особливості засвоєння дітьми дошкільного віку зв'язного мовлення. Сучасні дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення в Україні та зарубіжних країнах.

Показ з елементами драматизації та навчання творчого розповідання, інсценування. Особливості навчання переказу в різних вікових групах (А.М.Богущ, Н.В.Маліновська).

Навчання творчого розповідання. Роль чуттєвого досвіду, розвиток самостійності й творчої уяви в ході розповідей. Види й тематика розповідей: складання розповідей за опорними словами, продовження початку розповіді (казки) вихователя, складання початку до кінцівки розповіді (казки) вихователя, творчі розповіді на тему, розповіді про смішні епізоди, про одного героя, розповіді-мініатюри (етюди), самостійне складання казок, небувальщин, складання розповідей, аналогічних прочитаним. Методика проведення кожного з цих видів розповідей. Структурні компоненти заняття й методичні прийоми навчання творчого розповідання (Н.П.Орланова, Н.Ф.Виноградова, Є.І.Тихеева, С.Ласунова, Т.Г.Постоян). Методика розвитку креативного мовлення у дітей.

Використання сюжетно-рольових, дидактичних ігор, вправ, мовних логічних задач у навчанні зв'язного мовлення. Їх види, зміст, місце на заняттях з розвитку мовлення та в повсякденному спілкуванні. Розповіді дітей вихователю, товаришам. Розвиток пояснювальної, плануючої функцій мовлення на заняттях і в різних видах діяльності. Значення розвитку зв'язної мови в підготовці дітей до школи (Л.С.Виготський, В.Г.Захарченко, Н.Ф.Виноградова).

Методика словникової роботи в закладі дошкільної освіти

Закономірності засвоєння слова дитиною. Перші слова, їх специфіка й особливості. Етапи оволодіння словами. Критика теорії "відкриття" В.Штерна та Ш.Бюлер. Оволодіння значенням слова. Лексичне значення слів. Ступені узагальнення слів за значенням (М.М.Кольцова), засвоєння дітьми прямого й переносного значення слів.

Завдання й зміст словникової роботи в різних вікових групах дошкільного закладу. Добір слів для засвоєння дітьми. Словник-мінімум, тематичні словники.

Ускладнення вимог програми до словника дітей у різних вікових групах:

- розширення словника на основі ознайомлення дітей з новими предметами, явищами оточуючого життя;
- введення нових слів у процесі поглиблення знань дітей про предмети, явища та їх відношення, якості, властивості; введення антонімів, синонімів, порівнянь;
- розвиток словника у процесі узагальнення уявлень про предмети та явища; введення слів, що означають елементарні поняття (видові, родові) Л.Й.Логінова).

Принципи словникової роботи: тісний взаємозв'язок слова з фактами реальної дійсності, введення слів на нові активної пізнавальної діяльності; вирішення всіх завдань словникової роботи в єдності. Характеристика тоді в і прийомів словникової роботи.

Поетична та усна народна творчість у словниковій роботі з дітьми (Н.Р.Кирста); методика використання задок і прислів'їв у роботі з дітьми. Народні та дидактичні ігри й дидактичні вправи, їх іди, зміст і методика проведення в різних вікових групах. Настільно-друковані ігри, народні хороводні ігри та місце у словниковій роботі (Н.І.Луцан).

Специфіка занять і словникової роботи, їх види й методика проведення: ознайомлення з якостями та властивостями предметів, заняття на формування понять, узагальнень і класифікацію. Комплексні й тематичні заняття, методика їх проведення (І.М.Непомняща, Л.Й.Логінова, О.С.Ушакова). Розвиток словника в різних видах діяльності. Робота над словником на заняттях з усіх розділів програми ховання і розвитку.

Методика формування граматичної будови мовлення у дітей

Загальне поняття про граматичну будову мови: граматики, морфологія, синтаксис; граматичні заняття. Значення засвоєння граматичної будови мови для мовленнєвого розвитку дітей та підготовки їх до школи.

Становлення граматичної будови мови у дітей. Пасивне та активне засвоєння (Д.Ф.Ніколенко). О.М.Гвоздев про періоди становлення граматичної будови мови. Особливості засвоєння дітьми речень. Оволодіння флексіями, узгодженнями й керуванням (О.М.Гвоздев, М.П.Феофанов, Т.В.Сорочан, В.Й.Ядешко).

Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку. Типові помилки в мовленні дітей та їх причини. Дослідження формування граматичної правильності мовлення в дітей (Ф.О.Сохін та ін.).

Дитяче словотворення, його характеристика, види, типи, причини цього явища. Книга К.І.Чуковського "Від 2 до 5". Словесна творчість, її характеристика (Н.В.Гавриш).

Завдання й зміст формування граматичної правильності мовлення в дітей. Умови, необхідні для засвоєння дітьми норм граматики (А.М.Богуш). Шляхи й методи формування граматичної правильності мовлення. Дидактичні ігри, вправи, мовленнєві ситуації, казки, їх місце у формуванні граматичної будови мови (К.Л. Крутій, Й.Н.Маковецька, Н.Лопатинська, Г.Н.Ніколайчук). Спеціальні заняття з формування граматичної правильності мовлення, методика їх проведення; ознайомлення дітей з реченням, словам, складом (К.Крутій, Т.В.Сорочан).

Формування граматичної правильності мовлення у процесі режимних моментів та на заняттях з інших розділів програм.

Методика виховання звукової культури мовлення

Закономірності засвоєння звука дитиною. Стадія крику й белькоту. Дискусійні погляди на час появи й функції белькоту. Значення домовних проявів у становленні звукової культури мовлення. Особливості засвоєння дітьми фонем. Періоди засвоєння дітьми фонем. Роль слухового й мовно-рухового аналізаторів у засвоєнні дітьми звуків (В.Бельтюков, О.Гвоздев, Н.Швачкін).

Сприймання звуків на слух і їх артикуляція. Усвідомлення звукового аспекту рідного мовлення. Дослідження вчених (О.Гвоздев, С.Бернштейн, В.Бельтюков, Н.Швачкін, Д.Ельконін, Л.Журова та ін.) засвоєння дітьми звукового аспекту мовлення.

Поняття фонема, звук, звукова культура мовлення: фонетична й орфоепічна правильність мовлення, дикція, мовне дихання, фонематичний і мовний слух, темп мовлення, сила голосу, інтонаційна виразність мовлення.

Характеристика компонентів звукової культури мовлення. Передумови виховання звукової культури мовлення: розвиток слухового й мовленнєво-рухового аналізаторів, фонематичного слуху, гігієна нервової системи, охорона органів слуху, мовлення, носоглотки; правильне мовлення оточуючих, активна мовленнєва практика, наявність дидактичного матеріалу, спільна робота дошкільного закладу й сім'ї.

Особливості звуковимови дітей різних вікових груп.

Завдання й зміст виховання звукової культури мовлення. Прийоми індивідуальної перевірки звуковимови дітей. Система роботи щодо виховання звукової культури мовлення: розвиток слухової уваги, фонематичного слуху, мовного дихання, дикції, сили голосу, інтонації. Фронтальна та індивідуальна робота з дітьми. Дидактичні ігри й вправи у вихованні звукової культури мовлення.

Види занять, їх структура, обладнання наочними і дидактичними матеріалами. Методика їх проведення в різних вікових групах. Місце малих жанрів фольклору в закріпленні правильної звуковимови (О.С.Трифонов). Виховання звукової культури мовлення у процесі режимних моментів й на інших заняттях.

Методика розвитку виразності та образності мовлення

Поняття виразності мовлення; співвідношення понять "експресивне" і "виразне" мовлення, компоненти виразного мовлення. Мовні та позамовні (паралінгвістичні, екстралінгвістичні) засоби виразності мовлення, їх характеристика. Специфіка засвоєння виразного мовлення дітьми на етапі дошкільного дитинства (О.П.Аматьєва, Н.С.Карпинська та ін.). Методика виховання виразного мовлення у дітей в різних вікових групах.

Образне мовлення, його характеристика (Н.В.Гавриш, Л.М.Кулибчук, Ю.А.Руденко).
Методика розвитку образного мовлення у дітей.

Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою

Куток природи закладу дошкільної освіти

Поняття про екологізацію предметно-розвиваючого середовища закладу дошкільної освіти як один з принципів дошкільної освіти.

Куток природи як основна база ознайомлення дітей з природою. Навчально-виховне значення кутка природи. Вимоги до відбору об'єктів кутка природи: врахування можливостей утримання об'єктів в умовах жилого приміщення, безпечність для дітей, відповідність вимогам програми, доступність догляду тощо. Вимоги до розміщення об'єктів кутка природи. Способи організації кутка природи в приміщенні групи та в спеціальному приміщенні ("екологічна кімната", зимовий садок тощо). Постійні та тимчасові мешканці кутка природи.

Кімнатне квітникарство у закладі дошкільної освіти. Значення кімнатних рослин. Різноманітність кімнатних рослин, особливості утримання рослин різних груп (красиво квітучі, декоративно-листяні, цибулинні, ампельні, сукуленти), їх походження. Догляд за рослинами: заготівля ґрунту розпушування, поливання, підживлення, пересаджування, перевалка, обприскування. Предмети догляду за рослинами. Навчання дошкільників доглядати за кімнатними рослинами. Розмноження кімнатних рослин: живцями та насінням, діленням бульби, цибулиною, прищеплюванням, повітряними відводками і паростками.

Утримання риб в кутку природи. Характеристика екзотичних акваріумних риб (живородні, лабіринтові, харацинові, барбуси, золота рибка та її родичі), риби місцевих водойм. Обладнання акваріума та догляд за рибами. Навчання дошкільників доглядати за рибами.

Птахи в кутку природи. Характеристика екзотичних птахів, яких можна утримувати в кутку природи (канарки, папуги). Місцеві птахи – тимчасові мешканці кутка природи. Обладнання кліток та вольєр для птахів, догляд за чистотою житла птахів; годування птахів, добір зернових, м'яких, вітамінних та мінеральних кормів. Навчання дошкільників доглядати за птахами.

Ссавці – постійні мешканці кутка природи (хом'яки, морські свинки, піщанки, миші, щурі). Влаштування кліток та вольєр для дрібних ссавців, догляд за житлом тварин. Годування тварин, добір кормів. Навчання дітей доглядати за тваринами.

Влаштування у кутку природи житла для інших тварин: тераріїв для утримання земноводних та плазунів; інсектаріїв для комах, акваріумів для молюсків та ракоподібних. Умови утримання тварин у тераріях, догляд за тераріями. Сезонні зміни рослинних об'єктів кутка природи.

Ділянка закладу дошкільної освіти як база для ознайомлення дітей з природою

Значення ділянки закладу дошкільної освіти як бази для ознайомлення дітей з природою. Вимоги до планування і озеленення ділянки. Основні елементи озеленення (захисна смуга, живоплоти, дерева та кущі на майданчиках), добір рослин, їх біологія і агротехніка. Влаштування на території дошкільного закладу моделей природних фітоценозів (куточків лісу, луків), штучної водойми. Планування ділянки.

Квітники та газони на ділянці, їх влаштування. Підбір декоративних квіткових рослин: багаторічних, дворічних, однорічних з врахуванням строків цвітіння та естетичних вимог. Планування квітників. Догляд за рослинами квітника.

Город на ділянці закладу дошкільної освіти, його планування. Добір овочевих культур для вирощування на городі, їх агротехніка, навчання дошкільників вирощувати городні культури. Плодово-ягідний сад на ділянці закладу дошкільної освіти. Добір плодових дерев та ягідних культур для саду. Посадка саду та догляд за ним у різні пори року. Участь дітей у догляді за садом.

Тварини на ділянці дитячого садка. Влаштування тимчасового житла для тварин кутка природи (вольєрів для птахів і ссавців) у літній період. Утримання дрібних свійських тварин на ділянці (курей, кролів), влаштування кліток, догляд за ними. Приваблювання птахів на ділянку дитячого садка, влаштування "пташиного стовпа", вивішування годівниць, поїлок, штучних гніздівель для птахів.

Створення на ділянці дитячого садка майданчика для спостережень за погодою (встановлення гномона, флюгерів, тощо). Створення умов для ігор з піском, водою та снігом.

Моделі та моделювання в ознайомленні дітей з природою

Моделі та моделювання у ознайомленні з природою їх навчально-виховне та розвивальне значення. Види моделей (іконічні статичні та діючі моделі, просторово-часові графічні моделі, абстрактні моделі). Моделювання динаміки розвитку різноманітних об'єктів та явищ природи як

особливий вид пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Поєднання моделей з іншими методами ознайомлення з природою.

Нескладні досліди та гра в ознайомленні дітей з природою

Нескладні досліди як метод ознайомлення дітей з природою. Дослід як вид спостереження, що організовується у спеціальних умовах і передбачає пошукові дії дітей. Види та зміст елементарних дослідів з об'єктами та явищами природи. Структура складного дослідження та прийоми керівництва пізнавальною діяльністю дітей старшого дошкільного віку на різних етапах дослідницької діяльності (постановка проблеми, висунення гіпотез, обговорення умов перевірки гіпотези, спостереження змін в об'єктах природи, обговорення результатів дослідження).

Роль і місце різноманітних видів ігор в ознайомленні дітей з природою. Дидактичні ігри природничого змісту, їх види та методика проведення з дітьми різного віку. Ігрові прийоми в ознайомленні дітей з природою. Екологічний тренінг як один з варіантів ігрового вправлення дітей у встановленні взаємозв'язків у природі.

Метод “екологічних проєктів” як один з практичних методів ознайомлення з природою дітей старшого дошкільного віку, методика організації з дітьми практично-пошукової діяльності у “екологічному проєкті”.

Словесні методи ознайомлення дітей з природою

Значення словесних методів у ознайомленні з природою дітей дошкільного віку, їх роль в узагальненні знань дітей, формуванні природничих понять та елементів матеріалістичного світорозуміння. Психологічні основи використання словесних методів у навчанні дошкільнят. Класифікація словесних методів ознайомлення дітей з природою.

Розповіді вихователя як метод ознайомлення дітей з природою. Види розповідей та загальні вимоги до них. Мовні логічні завдання як особливий вид розповіді, їх роль у підвищенні пізнавального інтересу та пізнавальної активності дітей.

Дитяча художня література як засіб ознайомлення дошкільників з природою. Використання у ознайомленні з природою різноманітних літературних жанрів (казок та реалістичних оповідань, віршів, загадок, тощо). Методика використання природознавчої книжки у різних вікових групах дитячого садка. Бесіда як метод ознайомлення дітей з природою. Види бесід та вимоги до їх проведення. Взаємозв'язок бесід з іншими методами ознайомлення дітей з природою.

Експерсії в природу та цільові прогулянки

Експерсії в природу як форма організації роботи з дошкільниками. Тематика та види експерсій природничого змісту. Структура експерсії. Методика підготовки до експерсії та її проведення. Післяексперсійна робота, спрямована на закріплення, узагальнення та систематизацію отриманих знань. Цільова прогулянка як форма роботи щодо ознайомлення з природою, відмінність її від експерсії. Методика проведення цільової прогулянки.

Щоденні прогулянки на майданчику закладу дошкільної освіти, їх значення у ознайомленні з природою. Структура щоденної прогулянки. Зміст фенологічних спостережень на щоденних прогулянках. Методи та прийоми роботи вихователя під час прогулянки.

Практичні методи ознайомлення дітей з природою

Загальна характеристика практичних методів ознайомлення з природою, роль і місце практичних методів у роботі з дошкільниками. Класифікація практичних методів ознайомлення дітей з природою.

Значення праці в природі як методу ознайомлення дітей з природою. Зміст праці в природі дітей різного віку (праця по догляду за мешканцями кутка природи, праця на городі дошкільного закладу, праця на ділянці дитячого садка, природоохоронна праця). Форми організації праці дітей у природі (спільна праця з дорослим, доручення, чергування в кутку природи, колективна праця). Методичне керівництво працею дітей різного віку. Використання ігрових прийомів у керівництві працею молодших дошкільнят. Показ та вправлення як основні прийоми формування у дітей трудових умінь, види показу та вправ. Педагогічна оцінка дитячої праці.

Використання ілюстративного матеріалу в ознайомленні з природою

Значення використання ілюстративного матеріалу в ознайомленні дітей з природою. Види ілюстративного матеріалу. Методика використання дидактичних картин та фотоілюстрацій у роботі з дітьми різних вікових груп. Своєрідність використання репродукцій художніх картин у роботі щодо ознайомлення дошкільників з природою.

Використання технічних засобів для демонстрації наочного матеріалу на заняттях та в повсякденному житті. Методика показу дітям діафільмів та кінофільмів. Використання аудіо- та відеозасобів (програвач, магнітофон, телевізор, відеоманітофон) в ознайомленні дітей з природою.

Критерії оцінювання відповідей на фаховому іспиті

Кількість балів	Критерії
191-200	При відповіді на запитання демонструє повне володіння матеріалом, самостійно виявляє творчий підхід до викладу теоретичних понять дошкільної освіти, трансформує одержані знання для формування практичних аспектів проблеми, висловлює особисті думки та оцінки на основі всебічного аналізу вихідних даних. Відповідь повна, правильна, логічна, містить систематизацію, узагальнення навчального матеріалу. Користується широким арсеналом засобів доказу своєї думки, творчо вирішує проблемні завдання, вміє пов'язати теорію з практикою, володіє культурою викладу інформації, мова відповіді грамотна. Демонструє інтерес до проблем сучасної дошкільної освіти, має активну мотивацію до здобуття освіти за фахом.
180-190	Має міцні знання з дисциплін фаху; вільно орієнтується в теоретичних ключових поняттях; вміло й упевнено, з незначною кількістю несуттєвих помилок застосовує знання в практичних ситуаціях; виявляє різноманітні творчі уміння застосування знань, навичок в нестандартних ситуаціях. Демонструє розуміння сучасних тенденцій та протиріч в дошкільній освіті, робить частково аргументовані висновки. Самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, демонструє зацікавленість освітою за обраним фахом.
169-179	Має ґрунтовні знання з дисциплін фаху, з окремими частковими огріхами; достатньо впевнено, в загальному вірно орієнтується у теоретичних ключових поняттях дошкільної освіти; упевнено, лише з кількома суттєвими помилками, застосовує знання в практичних ситуаціях; виявляє творчі уміння застосування знань, навичок при оприлюдненні відповідей на питання білету. Демонструє перспективу майбутньої практичної діяльності за фахом, зацікавленість актуальними проблемами дошкільної освіти.
158-168	При відповіді грамотно, однак невпевнено, з підказками розкриває суть поставлених питань, володіє науковими термінами з фаху, але допускає окремі помилки. Відповідь в цілому правильна, належно обґрунтована, але допускаються неістотні, другорядні помилки та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу; намагається висловлювати свою теоретично та практично обґрунтовану думку щодо окремих проблем дошкільної освіти, виявляє зацікавленість у фаху.
147-157	При відповіді поверхово, але без суттєвих помилок викладає суть навчального матеріалу. Відповідь на рівні загальних уявлень про предмет та об'єкт дослідження за фахом. Виклад матеріалу уривчастими реченнями, при відповіді допускаються суттєві помилки, які не здатен виправити навіть після коректуючих запитань. Демонструє спроби самостійного пошуку варіантів вирішення завдань практичного спрямування, наявні ознаки позитивної мотивації до здобуття фаху.

136-146	При відповіді демонструє мінімально достатні знання з теорії дошкільної освіти, зі значними помилками; у загальному достатньо орієнтується у теоретичних ключових поняттях; не досить впевнено, з суттєвими помилками застосовує знання при вирішенні практичних ситуацій; виявляє мінімальні творчі прояви застосування знань при відповідях на уточнюючі запитання. Виявляє зацікавленість практичним аспектом фахової підготовки.
125-135	Виявляє поверхові знання і розуміння основних положень з теорії дошкільної освіти; виклад матеріалу неповний, наявні значні помилки; виникають труднощі при виконанні завдань практичного спрямування; відповіді подані нелогічно, потребують уточнення, навідних запитань. Фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має елементарне розуміння об'єкту вивчення за фахом.
100-124	При відповіді не розкриває суті поставлених питань, допускає грубі помилки, потребує підказування. Демонструє мінімальне розуміння об'єкту та предмету навчальних дисциплін фаху. Може відтворити декілька термінів, однак не демонструє розуміння їх змісту. Має часткові елементарні побутові знання з практики дошкільної освіти. Відсутня усвідомлена мета навчально-пізнавальної діяльності за фахом.
0-99	Не має мінімально достатніх знань; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях з дошкільної освіти; не виявляє навичок застосування знань в ситуаціях практичного спрямування; послуговується інформацією побутового характеру, не виявляє бажання творчо застосовувати знання, навичок в практичній діяльності. Демонструє відсутність пізнавальної мотивації до здобуття освіти за фахом.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна Програма "Освіта" Україна ХХІ століття /Освіта, - 1993.
2. Закон України "Про освіту" /Освіта.- 2017 – зі змінами.
3. Закон України "Про дошкільну освіту" – К., 2001. – зі змінами.
4. Концепція дошкільного виховання в Україні, - К, Освіта, 1993.
5. Артемова Л.В. Театр і гра / Л. В. Артемова. – К., 2002 . – С. 34 – 39.
6. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: Т.О.Піроженко, член-кореспондент НАПН України, проф., д-р психол. наук; Авт. кол-в: – К.: Видавництво, 2021.
7. Вільшанська Є.В. Розвиток мислення, уваги, пам'яті, сприйняття, уяви, мови. Ігрові завдання / Є.В.Вільшанська. – К.: Перше вересня, 2019.
8. Виховання гуманних почуттів у дітей / С. Ладивір, О. Долинна, В. Котирло та ін. / За наук. ред. Т. Піроженко та ін. – Тернопіль, 2010.
9. Галузинський В.М. Педагогіка: Теорія та історія / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух – К., 1995.
10. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук.кер.проекту: О.В.Огнев'юк, К.І.Волинець; наук.кер.програмою: О.В.Проскура та ін.. – К.: Київ.ун-т ім.Б.Грінченка, 2020. – 492 с.
11. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/І.М. Дичківська. – К.: «Академвидав», 2015. – 352 с.
12. Калуська Л.В. Комплексна програма розвитку навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л.В.Калуська. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 144 с.
13. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошк. дитинстві) / О. Л. Кононко. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
14. Кулачківська С.Є. Я – дошкільник. Вікові та індивідуальні аспекти психологічного розвитку / С.Є.Кулачківська, С.О.Ладивір.– К.: Нора-Прінт,1996.–108с.
15. Кудикіна Н.В. Теоретичні засади педагогічного керівництва ігровою діяльністю молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі [Текст] / Кудикіна Надія Василівна; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2004. – С. 14-34.
16. Ніколенко Д.Ф. Дошкільна педагогічна психологія / Д. Ф. Ніколенко. – К., 1987.
17. Павелків Р. Дитяча психологія : навчальний посібник / Роман Павелків, Олена Цигипало. –2-ге вид., випр. – К. : «Академвидав», 2015. – 400 с. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Поніманська – К.: Академвидав, 2015. – С. 306-308.
18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч.Ч II. / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. та ін.; наук.кер.О.Л.Кононко. – Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. – 452 с.
19. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І.Білан, Л.М.Возна, О.Л.Максименко та ін.– Тернопіль: Мандрівець,2019.– 264с.
20. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку/ Е.Вільчковський. – Л. :ВНТЛ, 1998.
21. Кенеман А.В., Хухлаєва Д.В. Теория и методика физического воспитания детей дошкольного возраста. Учебник для пединститутков / А.В.Кенеман, Д.В. Хухлаєва . – 3-е изд. – М., 1985.
22. Богуш А.М., Н.В. Гавриш Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш. – Київ, 2007.
23. Богуш А.М., Н.В. Гавриш Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш. – Київ, 2008.
24. Богуш А.М., Н.В. Гавриш Методика організації художньо-мовленевої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш. – Київ, 2006.
25. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою / Н.Ф.Яришева. – К., 1993.
26. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей / Н.М.Горопаха. – Рівне, 2001.
27. Яришева Н.Ф. Основи природознавства. Природа України / Н.Ф.Яришева. – К.,1995.
28. Божко В. Г. Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник / В. Г. Божко, А. В. Сазонова. – Луганськ : Знання, 2008. – 100 с.
29. Брежнева О. Г. Формування елементів математики у дітей дошкільного віку : метод. рек. до семінар. і практ. занять / О. Г. Брежнева, К. Й. Щербакова. – Маріуполь, 2006. – 97 с.

30. Іщенко Л. В. Педагогічні технології супроводження процесу формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник [для студентів спеціальності «Дошкільна освіта»] / укладач Л. В. Іщенко. – Вид. 2-ге, перер. та доп. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 149 с.
31. Старченко В. А. Формування логіко-математичної компетентності у старших дошкільників: Навч.-метод. посібник до Базової програми розвитку дитини дошк. віку «Я у світі» / В. А. Старченко. – К.: Світич, 2009. – 80 с.
32. Щербакова К. Й. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників : навчальний посібник / К. Й. Щербакова. – К.: Вища школа, 1996. – 94с.
33. Щербакова К. Й. Теорія і методика математичного розвитку / К. Й. Щербакова, 2005. – К. : Євр. Університет. – 261с.
34. Щербакова К.И. Методика формування елементів математики у дошкільників: учеб. пособ./ К.И. Щербакова. – К.: Изд-во Европ. ун-та, 2005. – 392с.
35. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах/ Н.Ф. Горошко. – Харків, 2007. – 245 с.
34. Дяченко Н.Т. Малювання в дитячому садку / Н.Т.Дяченко. – К.: Рад.шк., 1986.
35. Котляр В. Ф. Основи образотворчого мистецтва. Методика художнього виховання дітей. Київ, 2006. 165 с.
36. Комарова Т.С. Образотворча діяльність у дитячому садку: програма та методичні рекомендації для занять із дітьми 2-6 років. – Х. : Ранок, 2007. 173 с.
37. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В. Сухорукова, О.О.Дронова, Н.М. Голота, Л.А.Янцур. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
38. Терещенко О.П. Розвиток творчості старшого дошкільника в образотворчій діяльності : навч.-метод. Посібник. К. : Світич. 2009. 107 с.

1. Бондаренко О. Ф. Основи психології : підручник. Київ : Освіта України, 2009, 328 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник для студентів ВНЗ. 3-є вид., випр. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2009, 1007 с.
3. Волошина Л. В., Долинська С. О. Загальна психологія : практикум : навч. посібник. Київ : Каравела, 2005, 280 с.
4. Волошина Л. В., Долинська С. О., Темрук О. В. Загальна психологія : практикум : навч. посібник. 7-ме вид. Київ : Каравела, 2019, 280 с.
5. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія : теорія та практикум : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2011, 352 с.
6. Максименко С. Д., Зайчук В. О., Клименко В. В. Загальна психологія : навч. посібник для студентів ВНЗ / за ред. С. Д. Максименка. 2-ге вид., перероб. і доп. Вінниця : Нова книга, 2004, 704 с.
7. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник. вид. 2-е, перероблене та доповнене. Київ : Центр навчальної літератури, 2004, 272 с.
8. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
9. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
10. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум / В. П. Кутішенко. – К. : Каравелла, 2009. – 446 с.
11. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посібник. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
12. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посібник. К.: Академвидав, 2006. 360 с.